

Особливості рухової активності учнів загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років у вільний час

Андрій Мандюк

Львівський державний університет фізичної культури,
Львів, Україна

Мета: визначити особливості рухової активності, що здійснюються у вільний час учнями загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років.

Матеріал і методи: у дослідженні взяли участь учні 10–11 класів загальноосвітніх шкіл м. Львова, м. Тернополя, м. Івано-Франківська та м. Хмельницького. Загальна кількість учнів становила – 926 осіб, що складає 6% від генеральної сукупності. У дослідженні використані такі методи: аналіз та синтез, аналіз науково-методичної літератури, соціологічне опитування.

Результати: встановлено специфіку рухової активності у вільний час, яка здійснюється учнями старшого шкільного віку. Визначено обсяг щоденної та тижневої рухової активності, а також виявлено основні пріоритети у виборі форм та видів рухової активності.

Висновки: результати дослідження будуть використані для розробки моделі оптимізації рухової активності учнів загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років з використанням відповідних форм рухової діяльності, що здійснюються у вільний час.

Ключові слова: рухова активність, загальноосвітня школа, дозвілля, школярі.

Вступ

Сфера дозвілля в усі часи була і залишається однією із вагомих складових людського життя. Саме тому проблема організації вільного часу завжди знаходилася в центрі уваги науковців [3].

Вільний час є важливим засобом формування особистості молодшої людини, сприяє процесам відновлення розумової та фізичної працездатності [5]. Період вільного часу спрямований на виконання низки функцій, зокрема, функції розвитку здібностей та реалізації інтересів особистості, функції розваги, відпочинку та соціальної функції. У цьому контексті важливим компонентом дозвілля постає рухова активність, як невід’ємна складова раціонального способу життя особистості, особливо дітей шкільного віку. Рухова активність спрямована на зміцнення здоров’я, розвиток фізичного потенціалу й досягнення фізичної досконалості [6].

Період навчання в 10–11 класах характеризується підвищеним рівнем навчального навантаження, яке зазвичай не обмежується обов’язковими шкільними уроками. Підготовка до випускних іспитів та зовнішнього незалежного оцінювання зменшують кількість вільного часу, який учні можуть затрачати на інші види діяльності, у тому числі й рухову активність [4].

Пошук шляхів підвищення рівня рухової активності учнів загальноосвітніх шкіл неодмінно призведе до аналізу сфери їхнього дозвілля, як потенційного резерву ефективного застосування різних форм фізичного виховання.

Рухова активність різних груп населення є постійним об’єктом дослідження серед науковців, адже має тісний зв’язок з рівнем здоров’я та якістю життя індивіда [8]. Наукові праці цієї тематики охоплюють вікові періоди, починаючи з дошкільного віку [7].

В. Г. Арефев досліджував вплив рухової активності на здоров’я школярів, а також взаємозв’язки між руховою

активністю й розвитком факторів ризику хронічних захворювань [1]. Аналогічний контингент досліджував О. С. Томенко, який аналізував добовий рівень рухової активності школярів, порівнюючи його з існуючими нормами. Крім цього, автор вивчав проблематику рухової активності студентів, аналізуючи її зв’язок з рівнем соматичного здоров’я [9].

І. Р. Боднар встановила вікові та гендерні особливості в улюблених формах проведення дозвілля школярами середнього шкільного віку [2].

Не зважаючи на те, що рівень рухової активності школярів систематично досліджується науковцями, особливості рухової діяльності дітей шкільного віку у вільний час є мало вивченими або ж розглядаються у контексті аналізу інших проблем. У той час, коли шкільна система освіти, в силу своєї стандартизованості, не дозволяє належним чином задовольнити біологічну потребу організму в руховій діяльності, сфера вільного часу постає резервом для потенційного збільшення рівня рухової активності та профілактики гіподинамії. Зазначене зумовило вибір мети дослідження.

Мета дослідження: визначити особливості рухової активності, що здійснюється у вільний час учнями загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років.

Завдання дослідження:

1. Виявити обсяг рухової активності учнів 10–11 класів загальноосвітніх шкіл.

2. Встановити форми та види рухової активності, що здійснюється учнями віком 15–17 років у вільний час.

Матеріал і методи дослідження

У дослідженні взяли участь учні 10–11 класів загальноосвітніх шкіл м. Львова, м. Тернополя, м. Івано-Франківська та м. Хмельницького. Загальна кількість учнів становила 926 осіб, що складає 6% від генеральної сукупності.

У дослідженні використані такі методи: аналіз та синтез, аналіз науково-методичної літератури, соціологічне опитування.

Результати дослідження та їх обговорення

Класичним підходом до аналізу рухової активності людини є насамперед визначення рівня цієї активності (щоденного, тижневого, протягом місяця тощо). Для цього застосовують різні підходи, серед них: опитування, розрахунок рівня рухової активності за допомогою спеціальних методик, використання крокомірів або фітнестрекерів. Визначити рівень рухової активності дозволяють також сучасні гаджети, які відслідковують рух людини за допомогою супутника. Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, які в тій чи іншій мірі можуть впливати на достовірність отриманих даних. У даному дослідженні використовувався метод соціологічного опитування, який дозволив нам охопити значну групу респондентів з різних міст України. Вибірка на рівні 6% від генеральної сукупності дозволила отримати дані з похибкою меншою за 4%. При формулюванні запитань враховувалися підходи, які застосовуються до визначення рівня рухової активності дітей у деяких Європейських країнах, США та ВООЗ [12].

Американська Асоціація серця для профілактики порушень здоров'я в період навчання у школі рекомендує щоденну рухову активність тривалістю не менше 30 хв [10].

Аналіз відповідей, отриманих на запитання, які стосувалися денного та тижневого обсягу рухової активності учнів 10–11 класів, дозволив з'ясувати, як часто учні віком 15–17 років займаються руховою активністю тривалістю не менше 30 хв протягом тижня (рис. 1).

Як видно з рисунку, тричі на тиждень або частіше займаються руховою активністю тривалістю 30 хв і більше загалом 75,5% учнів, з них – 40,6% роблять це щодня. При цьому відзначаємо гендерні відмінності в отриманих результатах стосовно щоденної рухової активності: серед дівчат цей показник склав 35,1%, тоді як серед хлопців – 46,4%.

Отримані дані свідчать також про те, що рухова активність 25,5% учнів не є систематичною. Загалом 30,3% дівчат здійснюють рухову активність тривалістю 30 хв

і більше не частіше, ніж двічі на тиждень. Серед хлопців аналогічний показник становить 18,4%. Зважаючи на це, констатуємо нижчий рівень залученості до рухової активності дівчат.

У ході опитування ми застосували й інший підхід до визначення орієнтовного тижневого рівня рухової активності. Респонденти відповідали на запитання стосовно витрат часу на рухову активність, інтенсивність якої спричиняє у них задишку або значне потовиділення. Зазначимо, що таке формулювання застосовується при моніторингу рівня рухової активності в різних країнах Всесвітньою організацією охорони здоров'я [11]. Отримані результати представлені на рис. 2.

Виходячи з отриманих даних, встановлено, що 37,6% учнів віком 15–17 років витрачають на рухову активність високої інтенсивності понад 2 год на тиждень. Серед хлопців цей показник виявився суттєво більшим і склав 46,9%, тоді як серед дівчат він був на рівні 28,8%. Різниця у показниках між хлопцями та дівчатами становила 18,1%.

Меншою була різниця в показниках отриманих відповідей серед респондентів, які витрачають на рухову активність високої інтенсивності від 1 до 2 годин на тиждень. Ці показники становили 21,3% серед хлопців та 29,6% серед дівчат. Загальний показник склав 25,6%.

Витрати часу на рухову активність високої інтенсивності обсягом від 30 хв до 1 год на тиждень задекларувало загалом 18,5% респондентів. Різниця між відповідями дівчат та хлопців була не значною і склала 0,9%.

Аналогічний показник із витратами часу до 30 хв на тиждень становив 18,4%. У цьому випадку спостерігалася різниця у відповідях за гендерною ознакою: серед хлопців показник становив 13,8%, серед дівчат – 22,7%, різниця показників при цьому склала 8,9%.

Не складний аналіз дозволяє констатувати, що загалом 36,9% учнів загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років витрачає на рухову активність високої інтенсивності не більше 1 год на тиждень. Сукупний показник учнів, які витрачають на таку активність не більше 2 год на тиждень, становить 62,5%. При цьому серед дівчат цей показник досягає рівня 71,2%, тоді як серед хлопців він становить 53,6%.

Отримані дані показують, що діти, інтенсивна рухова

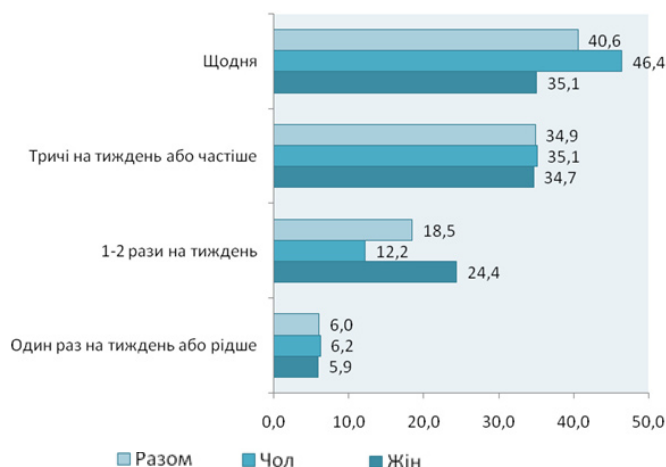

Рис. 1. Рухова активність учнів віком 15–17 років тривалістю 30 хв і більше протягом тижня (%)

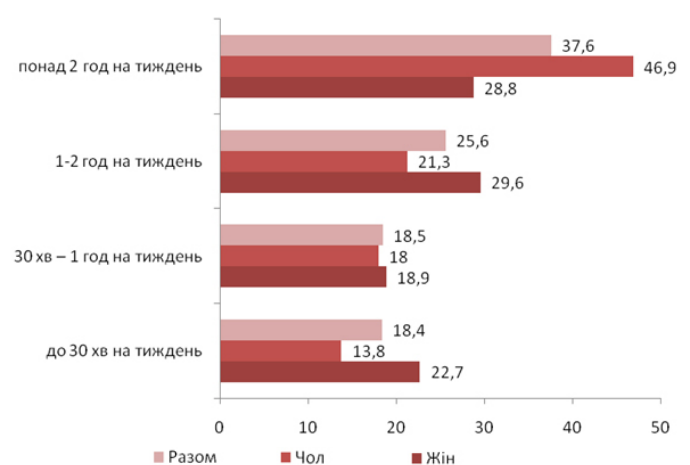

Рис. 2. Рухова активність високої інтенсивності учнів віком 15–17 років (%)

Рис. 3. Форми здійснення рухової активності учнями 15–17 років у вільний час

активність яких не перевищує 2 години на тиждень, не залучені до систематичних занять оздоровчо-тренувальної спрямованості. Можна зробити висновок про те, що значна частина учнів 10–11 класів не відвідують секції та гуртки фізкультурно-спортивного спрямування, або ж зазначені форми фізичного виховання не забезпечують належний рівень рухової активності. У цьому контексті згадуємо загальновідому аксіому про необхідність не менше 3-х тренувальних занять на тиждень для досягнення позитивного впливу на розвиток організму дитини.

На другому етапі дослідження визначалися найпоширеніші серед вказаної групи дітей форми рухової активності. Учням запропонували відповісти на таке запитання: «У який спосіб Ви зазвичай займаєтесь руховою активністю у вільний час?». Отримані результати представлені на рис. 3.

Аналізуючи відповіді респондентів, слід насамперед відзначити виражені відмінності за гендерною ознакою. Так, найпоширенішою формою здійснення рухової активності у вільний час серед дівчат виявилися прогулянки, які здійснюються з друзями, батьками або ж самостійно. На це вказали 75% опитаних дівчат. Серед хлопців ця форма рухової активності була менш популярною, на неї вказали 57,8% респондентів. Загальний показник становив 66,6% опитаних.

Респонденти чоловічої статі найпопулярнішою формою здійснення рухової активності у вільний час визначили «спортивні ігри на свіжому повітрі». Цей варіант обрали 63,1% респондентів. Серед дівчат згадана форма рухової активності виявилася лише 5-ю за популярністю, отримавши 37,8%. Різниця у відповідях між хлопцями та дівчатами склала 25,3%.

Загалом, до трійки найпопулярніших дозвіллевих

форм рухової активності серед хлопців увійшли: ігри на свіжому повітрі (63,1%), прогулянки (57,8%) та їзда на велосипеді (50,9%). Серед дівчат аналогічний розподіл був таким: прогулянки (75%), їзда на велосипеді (46,6%) та самостійні заняття певним видом спорту (41,4%).

Варто наголосити на тому, що реалізація згаданих форм рухової активності може бути ускладнена несприятливими погодними умовами, особливо в осінньо-зимовий період, що, напевно, впливатиме на систематичність їх здійснення.

Аналіз показника отриманих відповідей щодо залученості учнів 10–11 класів до занять у спортивних секціях показав 32,4% тих, що займаються, з таким розподілом за гендерною ознакою: 42,7% – серед хлопців та 22,7% – серед дівчат. Порівняння отриманих даних з даними щодо тижневого рівня рухової активності високої інтенсивності учнів віком 15–17 років, показує, що отримані дані, як загалом, так і з урахуванням гендерної ознаки, відрізняються лише на рівні статистичної похибки. Цей факт, на нашу думку, підтверджує коректність отриманих даних і ще раз засвідчує, що більшість учнів старшого шкільного віку не залучені до систематичної рухової активності.

Наведені вище дані показують, що практично усі форми рухової активності на дозвіллі, не враховуючи прогулянок на свіжому повітрі, передбачають виконання рухових дій з використанням елементів певних видів спорту. Саме тому важливим є з'ясування, якими видами спорту полюбують займатися учні старшого шкільного віку на дозвіллі. Зазначимо, що, відповідаючи на так зване «відкрите» запитання, респонденти вказали загалом 58 варіантів видів спорту, якими вони займаються у вільний час. Переважна більшість, з наведених варіантів, при цьому отримала показник не вищий за 3%. Одержані результати показали також певні відмінності у вподобаннях серед хлопців та дівчат (табл. 1).

Серед респондентів чоловічої статі до трійки найпоширеніших видів спорту, які культивуються на дозвіллі увійшли футбол (42,2%), волейбол (19,1%) та баскетбол (12,4%). Ці дані співпадають з результатами щодо найпоширеніших форм рухової активності на дозвіллі, серед яких хлопці назвали саме ігри на свіжому повітрі. У свою чергу, відповіді дівчат розподілилися таким чином: волейбол (22,7%), велоспорт (12,6%) та біг (12,4%).

Як видно з таблиці, майже 14% хлопців та дівчат віком 15–17 років не вказали жодного виду спорту, яким вони систематично або час від часу займаються у вільний час. Очевидно, що такі учні швидше за все взагалі не займаються у вільний час певним видом спорту.

Щодо видів спорту, які виявилися найпопулярнішими серед учнів 10–11 класів, варто наголосити на тому, що вони зазвичай є найпоширенішими й серед варіативних модулів, які реалізуються в межах відповідної навчальної програми на уроках фізичної культури в загальноосвітніх

Таблиця 1

Найпопулярніші види спорту, якими займаються на дозвіллі учні віком 15–17 років

Хлопці			Дівчата		
№	Вид спорту	(%)	№	Вид спорту	(%)
1.	Футбол	42,2	1.	Волейбол	22,7
2.	Волейбол	19,1	2.	Не вказано жодного	13,9
3.	Не вказано жодного	13,8	3.	Велоспорт	12,6
4.	Баскетбол	12,4	4.	Біг	12,4
5.	Велоспорт	9,6	5.	Футбол	12,0

школах. Популярність саме цих видів спорту може забезпечуватись й наявною інфраструктурою, адже обладнання більшості спортивних майданчиків дозволяє займатися цими видами спорту.

Висновки

Загалом 75,5% учнів загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років тричі на тиждень або частіше займаються руховою активністю тривалістю не менше за 30 хв. Щодня таку рухову активність здійснюють 40,6% учнів. Серед дівчат цей показник становить 35,1%, серед хлопців – 46,4%.

Встановлено, що 37,6% учнів віком 15–17 років витрачають на рухову активність високої інтенсивності понад 2 год на тиждень. Серед хлопців даний показник складає 46,9%, серед дівчат – 28,8%.

Частка учнів віком 15–17 років, які витрачають на рухову активність високої інтенсивності не більше 2 год на тиждень, становить 62,5%. Серед дівчат цей показник досягає рівня 71,2%, серед хлопців він становить 53,6%.

Найпопулярнішими формами рухової активності, які

здійснюються на дозвіллі, серед хлопців є: ігри на свіжому повітрі (63,1%), прогулянки (57,8%) та їзда на велосипеді (50,9%). Серед дівчат розподіл вказаних форм виявився таким: прогулянки (75%), їзда на велосипеді (46,6%) та самостійні заняття певним видом спорту (41,4%).

Найпоширенішими видами спорту, яким надають перевагу у вільний час хлопці віком 15–17 років, є: футбол (42,2%), волейбол (19,1%) та баскетбол (12,4%). Дівчата віком 15–17 років у вільний час займаються такими видами спорту, як: волейбол (22,7%) та велоспорт (12,6%). 12,4% дівчат на дозвіллі займаються бігом.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Подальші дослідження будуть спрямовані на деталізацію особливостей рухової активності у вільний час з урахуванням не лише вікових та статевих особливостей, але й рівня здоров'я учнів загальноосвітніх шкіл. Крім цього, повинні бути встановлені фактори, що визначають рухову активність учнів у вільний час, а також побажання самих дітей щодо бажаних форм здійснення такої рухової активності.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматися таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список використаної літератури

1. Арефьев В. Г. Здоров'я підлітків і рухова активність / В. Арефьев // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014/ – № 118(3). – С. 6–10.
2. Боднар І. Р. Місце рухової активності у дозвіллі учнів середнього шкільного віку / І. Боднар // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2013. – № 2– С. 257–264.
3. Бойко О. П. Культура дозвілля у суспільстві ризику [монографія] / О. Бойко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. – 285 с.
4. Дутчак М. Методологічні засади організації фізичного виховання в навчальних закладах України / М. Дутчак, С. Ткачук // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 2(8). – С. 11–16.
5. Олійник І. Формування культури дозвілля студентської молоді / І. Олійник, К. Єрусалимець // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. – 2013. – № 1(21). – С. 207–212.
6. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры / Л. П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 2008. – 544 с.
7. Москаленко Н. Моделирование рационального рухового режиму дітей 3–4 років у дошкільних закладах різного типу / Н. Москаленко, А. Полякова, В. Решетилова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 3. – С. 151–157.
1. Павлова Ю. Рухова активність як компонент якості життя студентів / Ю. Павлова, В. Тулайдан, Б. Виноградський // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2011. – № 1. – С. 102–106.
8. Томенко О. А. Рівень соматичного здоров'я і рухової активності студентів вищих навчальних закладів / О. А. Томенко, С. А. Лазоренко // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2010. – № 2. – С. 17–20.
9. Comprehensive School Physical Activity Programs: Helping All Students Achieve 60 Minutes of Physical Activity Each Day // American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance. – 2013. – № 13. – Р. 3–31.
10. Physical activity statistics. British Heart Foundation Centre on Population Approaches for Non-Communicable Disease Prevention. Nuffield Department of Population Health, University of Oxford, 2015. – 126 p.
11. Seddon Carla. Life styles and social participation / Carla Seddon // Office for National Statistics. Social Trends. – 2011. – № 41 – 33 p.

Стаття надійшла до редакції: 26.02.2017 р.
Опубліковано: 30.04.2017 р.

Аннотация. Андрей Мандюк. Особенности двигательной деятельности учеников общеобразовательных школ возрастом 15–17 лет в свободное время. Цель: определить особенности двигательной деятельности, которая осуществляется в свободное время учениками общеобразовательных школ в возрасте 15–17 лет. **Материал и методы:** в исследовании взяли участие ученики 10–11 классов общеобразовательных школ г. Львова, г. Тернополя, г. Ивано-Франковска и г. Хмельницкого. Общее количество учеников составила 926 человек, что составляет 6% от генеральной совокупности. В исследовании использованы такие методы: анализ и синтез, анализ научно-методической литературы, социологический опрос. **Результаты:** определена специфика двигательной деятельности в свободное время, которая осуществляется учениками старшего школьного возраста. Определен объем ежедневной и недельной двигательной активности, а также основные приоритеты в выборе форм и видов двигательной активности. **Выводы:** результаты исследования будут использованы для разработки модели оптимизации двигательной активности учеников общеобразовательных школ в возрасте 15–17 лет с использованием соответствующих форм двигательной активности, осуществляемой в свободное время.

Ключевые слова: двигательная активность, общеобразовательная школа, досуг, ученики.

Abstract. Andriy Mandyuk. **Special aspects of movement activity of secondary general school pupils at 15–17 years of age in their spare time.** **Purpose:** to determine the characteristics movement activity, which is carried out secondary general school pupils at 15–17 years of age in their spare time. **Material & Methods** study involved secondary general school pupils of 10–11 classes in Lviv, Ternopil, Ivano-Frankivsk and Khmelnytsky. The total number of students was 926 people, which is 6% of the total population. The study used such methods: analysis and synthesis, analysis of scientific and methodological literature, sociological survey **Results:** specificity of motor activity in spare time is determined, which is carried out by pupils of senior school age. Defined amount of daily and weekly movement activity, as well as the main priorities in the choice of forms and types of movement activity. **Conclusion:** results of the study will be used to develop a model for optimizing the movement activity of secondary general school pupils at 15–17 years of age using the appropriate forms of movement activity, which is carried out in their spare time.

Keywords: movement activity, secondary general school, spare time, pupils.

References

1. Arefiev, V. H. "Adolescent Health and physical activity" (2014), *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Ser.: Pedahohichni nauky. Fizychnye vykhovannia ta sport*, No 118(3), pp. 6–10. (in Ukr.)
2. Bodnar, I. R. (2013), "Place motor activity in leisure middle school age students", *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, No 2, pp. 257–264. (in Ukr.)
3. Boiko, O. P. (2011), *Kultura dozvillia u suspilstvi ryzyku [Culture Leisure in risk society]*, DVNZ "UABS NBU", Sumy. (in Ukr.)
4. Dutchak, M. & Tkachuk, S. (2012), "Methodological principles of organization of physical education in schools Ukraine", *Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport*, No 2(8), pp. 11–16. (in Ukr.)
5. Oliinyk, I. & Yerusalymets, K. (2013), "Building a culture of leisure young students", *Fizychnye vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zbirnyk naukovykh prats*, No 1(21), pp. 207–212. (in Ukr.)
6. Matveev L. P. (2008), *Teoriya y metodyka fizycheskoi kultury [Theory and methods of physical culture]*, Fyzkul tura y sport, Moscow. (in Russ.)
7. Moskalenko, N., Poliakova, A. & Reshetylova V. (2016), "Simulation management mode skeletal children aged 3–4 in preschool institutions of various types", *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, No 3, pp. 151–157. (in Ukr.)
8. Pavlova, Yu., Tulaidan, V. & Vynohradskyi, B. (2011), "Motor activity as a component of quality of life for students", *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: zb. nauk. pr. za red. Yermakova, S. S.*, No 1, pp. 102–106. (in Ukr.)
9. Tomenko, O. A. & Lazorenko, S. A. (2010), "The level of physical health and physical activity of students in higher education", *Slobozans'kij naukovo-sportyvnyj visnyk*, No 2, pp. 17–20. (inUkr.)
10. "Comprehensive School Physical Activity Programs: Helping All Students Achieve 60 Minutes of Physical Activity Each Day", *American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance*, 2013, No 13, pp. 3–31.
11. Physical activity statistics. British Heart Foundation Centre on Population Approaches for Non Communicable Disease Prevention, *Nuffield Department of Population Health, University of Oxford*, 2015.
12. Seddon, Carla (2011), "Lifestyles and social participation", *Office for National Statistics. Social Trends*, No 41, 33 p.

Received: 26.02.2017.

Published: 30.04.2017.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Мандюк Андрій Богданович: Львівський державний університет фізичної культури: вул. Костюшка 11, 79007, м. Львів, Україна.

Мандюк Андрей Богданович: Львовский государственный университет физической культуры; ул. Костюшка 11, 79007, г. Львов, Украина.

Andriy Mandyuk: Lviv State University of Physical Culture, 11, Kostushko str., 79000, Lviv, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-9322-8201

E-mail: a.b.mandyuk@gmail.com

Бібліографічний опис статті (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006):

Мандюк А. Особливості рухової активності учнів загальноосвітніх шкіл віком 15–17 років у вільний час / Андрій Мандюк // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2017. – № 2(58). – С. 53–57. – doi:10.15391/sns.v.2017-2.009